

Gunnar Dybvad Olesen:

Det franske kommunistpartis langsomme udvikling mod en selvstændig identitet

1. Indledning

Først i de allerseneste år har det franske kommunistiske parti udviklet positioner, som til en vis grad gør det berettiget at tale om en selvstændig, nationalt funderet linie. Samtidig og i sammenhæng hermed har partiet i lighed med de andre såkaldte eurokommunistiske partier i stigende grad frigjort sig fra underordningen under Sovjetunionens kommunistiske parti (SUKP) i den internationale kommunistiske bevægelse og i et vist omfang markeret en kritik af sider af den sovjetiske samfundstype. Dette er bemærkelsesværdigt for så vidt som PCF - i modsætning til PCI - indtil fornylig er blevet betragtet som et af de absolut mest Moskvatro partier i Vesteuropa.

Formålet med denne artikel er at belyse udviklingen og indholdet i PCF's position i og forhold til den internationale kommunistiske bevægelse på den ene side og partiets placering i forhold til den nationale virkelighed på den anden side og prøve at vurdere, i hvilket omfang udformningen af partiets politik tager udgangspunkt i den internationale henholdsvis nationale placering. Mere konkret er formålet derfor at blotlægge, hvordan og på hvilke områder PCF udvikler sig fra at være underlagt SUKP til at fremtræde som et eurokommunistisk parti.

I det følgende vil jeg først - inden for artiklens begrænsede rammer - se på PCF's linie frem til begyndelsen af 60'erne. Indtil da er partiets politik i afgørende grad bestemt af dets internationale placering (dvs. af dets tætte tilknytning til SUKP). Dernæst følger et afsnit, hvor den relative frigørelse fra den sovjetiske dominans undersøges, sådan som udviklingen er forløbet frem til i dag. Afsnit 4 beskæftiger sig med udviklingen af den nationale linie i samme periode; især med etableringen af Venstreunionen og med ansatserne til en national strategi i Champigny-manifestet fra 1968. Endelig er sidste afsnit viet til en fremstilling og vurdering af PCF's positioner, som de kommer til udtryk på den 22. kongres i 1976, og i forbindelse hermed

en vurdering af, i hvilket omfang disse eurokommunistiske positioner er udtryk for en reel frigørelse fra SUKP's dominans og dermed for en selvstændig linie.

2. PCF's historiske baggrund. Udviklingen frem til begyndelsen af 60'erne

For at få et grundlag for at vurdere partiets senere udvikling vil jeg her koncentrere mig om nogle træk af PCF's historiske baggrund og prøve at trække sammenhængen mellem det internationale og det nationale aspekt frem.

2.1. PCF's dannelse og bolchevisering

PCF blev dannet i 1920 ved en spaltning af det franske socialistparti, SFIO, som havde sine rødder i den socialistiske 2. internationale. Flertallet tilsluttede sig 3. Internationale, Komintern, på kongressen i Tours i december og blev den franske sektion af den Kommunistiske Internationale, SFIC (eller PCF).

Tilslutningen skete på basis af de 21 betingelser, som var obligatoriske for medlemskab af Komintern. I 14. betingelse hed det bl.a.: "partierne skal uden betingelser støtte alle de sovjetiske republikker i deres kamp mod kontrarevolutionen".¹ - En betingelse, som har været ret selvindlysende på den tid, da den nye sovjetstat kæmpede på liv og død for sin overlevelse. Komintern skulle være et redskab for den revolutionære kamp i verdensmålestok; men den stærkt centraliserede organisation med sæde i Moskva blev relativt hurtigt - i sin stalinistiske udgave - først og fremmest et redskab for Sovjetunionens (SU's) politik. Dette forhold kunne ikke undgå at stille de enkelte nationale sektioner af Komintern i et dilemma, når SU's nationale interesser ikke var identiske med klassekampens krav i de enkelte lande. Skulle man følge Kominterns beslutninger og SU's interesser ubetinget eller først og fremmest være et redskab for proletarietets kamp for kommunismen i sit eget land?

PCF bliver ret hurtigt - og temmelig entydigt - et parti, der giver Komintern og dermed det ubetingede forsvar for SU første

1) Citeret fra Jean Elleinstein, Le PC, Paris, 1976, p. 28.

prioritet. De første år var partiet uden en klar ideologi, præget af sine rødder i den franske socialistiske tradition, og omfattede flere modsætningsfyldte tendenser; men fra omkring 1923-24 starter bolcheviseringen af partiet: det får sin siden da stærkt centraliserede struktur, og det overtager efterhånden den stalinistiske ideologi. I modsætning til PCI (som tæller en Gramsci og en Togliatti) har den selvstændige marxistiske teoretiske tradition - på ledelsesniveau - helt op til vore dage været svag i PCF.² I løbet af bolcheviseringsprocessen "renses" partiet ideologisk gennem talrige eksklusioner og gennem udmeldelser. Medlemstallet falder fra omkring 60.000 i 1924 til omkring 28.000 i 1933, som bliver partiets bundrekord.³

Et udtryk for Komintern-liniens gennemslag er, at PCF accepterer "klasse mod klasse"-taktikken, som indebærer kamp mod socialistpartiet, der betragtes som objektivt varetagende borger-skabets interesser. Det betyder bl.a., at PCF - efter lange og svære diskussioner - afstår fra et valgsamarbejde med socialisterne ved parlamentsvalget i 1928. Ved valget i 1932 lider partiet et stort nederlag - under krisen og den truende fascisme.⁴

2.2. Folkefronten

I 1934 - året efter Hitlers magtovertagelse og arbejderklassens nederlag i Tyskland - indledes en vending i Kominterns taktik over for de socialdemokratiske partier. Indtil da var taktikken "enhedsfront fra neden", men bekæmpelse af partierne som "socialfascistiske". Nu bliver disse partier (og efterhånden også alle andre demokratiske partier) kp'ernes potentielle alliancepartnere i en bred antifascistisk front. Generelt hænger denne vending i de kommunistiske partier sammen med Kominterns nye kurs, der som hovedelement har forsvaret for de borgerlige demokratier, der opfattes som SU's potentielle allierede over for de fascistiske

2) Le communisme en France et en Italie, Tome I, Cahiers de la Fondation nationale des Sciences politiques no. 175, Paris, 1969, p. 92. (artikel af Jean Touchard, Introduction a l'idéologie du Parti communiste français, pp. 83-106).

3) Annie Kriegel, Les communistes français, Paris, 1970, p. 13.

4) Jacques Fauvet, Histoire du Parti communiste français 1920-1976, Paris, 1977, pp. 74 ff.

lande. En af forudsætningerne for kursændringen var den konkrete udvikling i Frankrig, hvor en række specielle betingelser gjorde sig gældende.

Den 6. februar 1934 udbryder en fascistisk terrorbølge, hvor de fascistiske ligaer har magten i gaderne, og muligheden for et højreorienteret statskup aktualiseres. Socialistpartiet opfordrer PCF til samarbejde om at forsvare den demokratiske republik og arbejderklassen. Kapitalens krise slår først nu for alvor igennem i Frankrig.⁵ I overensstemmelse med Kominterns nye linie bliver resultatet af denne udvikling, at PCF og SFIO den 27/7-1934 underskriver en enhedsaktionspagt, som skal mobilisere hele den arbejdende befolkning mod de fascistiske organisationer og krigsforberedelserne og til kamp for demokratiet. Den 10/10 gør Maurice Thorez⁶ sig til talsmand for en udvidelse af den antifascistiske front: "Vi foreslår en stor folkelig samling for brød, for frihed og for fred. Lad os for enhver pris danne en bred folkelig front for at slå fascismen".⁷ 10 måneder senere er Folkefronten en realitet. Den omfatter foruden PCF og SFIO også det store radikale parti. Folkefrontens fællesprogram forud for valget i 1936 bliver et udpræget minimumsprogram, som ikke kan skræmme de radikale mellemlag og småborgere.

PCF's umiddelbare perspektiv er altså defensivt og helt i overensstemmelse med Komintern-linien: forsvaret for det franske demokrati gennem de bredest mulige alliancer, og dermed en styrkelse af det antifascistiske Frankrig, som netop den 2/5-1935 havde sluttet en forsvarspagt med SU. (Thorez går så vidt som til at anbefale en "fransk front", som skulle omfatte de ikke-fascistiske dele af borgerskabet).

Ved parlamentsvalget den 3/5-1936 krones folkefrontsbestrebelse med en stor valgsejr for PCF og SFIO, mens de radikale taber mandater. En måned efter valget danner SFIO og det radikale parti sammen regering med PCF's støtte.

5) Ang. forløbet, der fører til Folkefrontens dannelse, og den senere udvikling kan henvises til: Ibid., pp. 121-230; og også til: Fernando Claudin, La crise du mouvement communiste, Paris, 1972, pp. 224-38.

6) Reelt PCF's leder. Sekretær for politbureauet i 1930, generalsekretær fra 1936 og til sin død i 1964.

7) J. Fauvet, op.cit., p. 142.

Samtidig med, at den antifascistiske front blev dannet, fandt der bestræbelser sted, som førte til genforeningen inden for fagbevægelsen. Nogen tid efter spaltningen af SFIO i Tours i 1920 var også fagbevægelsen blevet spaltet i CGT (den oprindelige) og et revolutionært mindretal, CGTU. Men den 2/3-1936 genforenedes de to organisationer i CGT, som tilmed erklærede sig partiuafhængig. Det var en afgørende organisatorisk styrkelse af arbejderklassen.

Et par måneder efter denne begivenhed og en uge efter parlamentsvalget den 3. maj starter den hidtil største strejkebevægelse i Frankrig. Den omfatter for første gang i den franske arbejderbevægelses historie fabriksbesættelsen som kampform, og den opstår spontant, dvs. uden om organisationernes og partiernes initiativ. Bevægelsen breder sig hurtigt; en måned efter dens start er der 2 mill. strejkende. Årsagerne til dens styrke skal uden tvivl søges i den økonomiske krises konsekvenser for proletariatet og brede dele af befolkningen kombineret med det håb og den bevidsthed, som valgsejren og den forudgående dynamik har skabt om øjeblikkelige og radikale ændringer af samfundet.⁸

Man kan tale om en tendentielt revolutionær situation, og Marceau Pivert, leder af SFIO's venstrefløj, skriver da også den 27. maj: "Alt er muligt nu".⁹ Spørgsmålet er derfor, hvorledes PCF handler i en situation, hvis udvikling afhænger af dets holdning.¹⁰ Thorez erklærer den 11. juni: "Man må være parat til at slutte en strejke! ... Der er i den nuværende situation ikke tale om at tage magten. Enhver ved, at vort mål ubetinget er dannelsen af arbejdernes, bøndernes og soldaternes franske rådsrepublik. Men det står ikke på dagsordenen i aften og heller ikke i morgen tidlig ... Nej, alt er ikke muligt nu".¹¹

Bevægelsen ebber nu ud, og dens resultat begrænses til en god overenskomst (Matignon-overenskomsten). I stedet for at støtte og udvide tendenserne til selvstændig arbejderorganisering og -magt, artikulere arbejdernes krav og give bevægelsen en revolu-

8) Ibid., p. 178.

9) Ibid., p. 180.

10) F. Claudin, La crise du mouvement communiste, op.cit., p. 231.

11) J. Fauvet, op.cit., pp. 179-80.

tionær kommunistisk orientering med radikale krav, kort: en offensiv linie, der udtrykker bevægelsens reelle styrke og et reelt alternativ til den 3. republik, i stedet for en sådan linie valgte PCF en defensiv linie: at inddæmme og begrænse bevægelsen til økonomiske og faglige krav, hvilket betød at sikre den borgerlige republiks overlevelse. Det kommunistiske perspektiv var ikke aktuelt for PCF og Komintern; "alt for Folkefronten, alt gennem Folkefronten".

Konsekvensen blev på længere sigt, at styrkeforholdet ændredes i proletariats disfavør, og PCF kunne ikke forhindre ikke-interventionspolitikken i forhold til den spanske borgerkrig og heller ikke Folkefrontens langsomme nederlag. PCF havde gennem sin insistens på det begrænsede antifascistiske, borgerligt demokratiske perspektiv atter været loyal over for Kominterns beslutninger og især SU's interesser. SU så nødtigt en borgerkrigsagtig udvikling i Frankrig, der kunne true den franske nations effektivitet og militære styrke over for fascismen.

2.3. Illegalitet og regeringsdeltagelse¹²

Ved krigens begyndelse i 1939 står PCF stærkt med over 300.000 medlemmer, og med en position som proletariats og antifascismens ubestridt mest konsekvente bannerfører. I den situation kommer nyheden om den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt af 23/8-1939 (som følges op af en venskabspagt) som en fuldkommen overraskelse for partiet. Nu står den franske sektion af Komintern virkelig i et klart dilemma.

PCF ville have styrket sin position og givet udviklingen et revolutionært indhold, hvis partiet havde valgt at tage entydigt udgangspunkt i den franske klassekampssituation og som følge heraf havde sat hele sin styrke ind på kampen mod fascismen, som truede Frankrigs nationale selvstændighed, og forbundet dette med kampen mod det anløbne franske bourgeoisi. Men dette havde også betydet en vis afstandtagen fra SU's linie. I stedet vælger PCF at slutte op om SU's politik ("for freden"), samtidig med at det fastholder sin vilje til at bekæmpe den truende Hitler-fas-

12) Mht. dette afsnit vil jeg generelt henvise til: F. Claudin, La crise du mouvement communiste, op.cit., pp. 371-402.

cisme. Men denne position er ikke sammenhængende, og senere - efter den tyske besættelse af Frankrig og oprettelsen af Vichy-styret - nægter man at tage parti i den imperialistiske krig, og fremhæver i stedet det abstrakte socialistiske perspektiv og kampen mod Vichy-kapitalisterne (men ikke mod besættelsesmagten). Betingelsesløs tilslutning til SU's linie. I mellemtiden er PCF blevet opløst, dets aktive bliver forfulgt og fængslet; og organiseringen af den nationale befrielseskamp bliver overladt til de borgerlige nationalister, som f.eks. de Gaulle.

Først efter Hitlers angreb på SU den 22/6-1941 kaster PCF sig helhjertet ind i modstandsbevægelsen. Men nu bliver kommunisterne hurtigt den ledende kraft heri (i den væbnede bevægelse på fransk territorium), takket være deres overlegne organisationsevne og deres kampvilje. De får tilslutning fra store dele af det franske folk. Men samtidig dropper partiet mere eller mindre det socialistiske perspektiv for kampen og begrænser sig til kampen for national befrielse og demokrati.

Efter at Molotov, SU's udenrigsminister, har mødt de Gaulle i London i august 1942 og erklæret sig indforstået med, at alle franskmænds såvel som alle franske koloniers kamp mod nazismen skal ledes af de Gaulle, tilslutter PCF sig London-komiteen under de Gaulles ledelse. Ved dannelsen den 27/5-1943 af modstandsbevægelsens nationale råd (CNR) accepterer og tilslutter PCF sig de Gaulles model for rådet, dvs. en union af modstandsbevægelsens forskellige organisationer og de politiske partier, skønt PCF reelt er det eneste parti, der spiller en rolle - og oven i købet en afgørende - i bevægelsen i Frankrig. Gennem denne ledelsesstruktur bliver perspektivet for kampen tendentielt en tilbagevenden til "la France éternelle", til det traditionelle borgerlige demokrati på basis af en restaureret kapitalisme.

Baggrunden for PCF's lave revolutionære profil skal uden tvivl findes i den afgørende betydning, som SU (Stalin) tillagde den antifascistiske alliance med de vestlige borgerlige demokratier. Denne "store alliance" indebar et samarbejde med de nationale borgerskaber, og som en gestus over for disse blev Komintern opløst i maj 1943 (selv om partiernes afhængighed af SU reelt forblev uændret). Kommunistpartierne skulle nu begrænse perspektivet til sammen med borgerskabet at bekæmpe fascismen.

Kort efter opløsningen af Komintern bliver PCF's illegalitet ophævet af den Franske Komité for den Nationale Befrielse (CFLN), som er den eksterne befrielsesbevægelses hovedorgan med sæde i Alger. Denne komité grupperer de reaktionære nationalistiske dele af befrielsesbevægelsen, og den konstituerer sig som eksilregering. I denne vælger PCF at indtræde. Forud var gået lange tovtækkerier med de Gaulle om en demokratisk og social platform for CFLN, hvilket var foreslået af PCF. Men de Gaulle nægter enhver forhåndsbetingelse, og da PCF indtræder med 2 ministre den 4/4-1944, bliver det reelt atter på de Gaulles betingelser. Han udnævner selv de to ministre.

Befrielsesprocessens sidste faser får i Frankrig karakter af en massiv national rejsning. Størstedelen af landet befries af modstandsbevægelsens væbnede styrker, og befrielseskomiteerne og de patriotiske militser får i processens forløb karakter af folkemagtsorganer. PCF's indflydelse blandt masserne er enorm. Situationen rummede med andre ord muligheder for en socialistisk udvikling med basis i den eksisterende væbnede folkemagt og den nationale folkelige bevægelse. de Gaulle var sig dette perspektiv helt bevidst, og han beskriver i sine erindringer, hvorledes processen kunne være forløbet. Men, som F. Claudin ironisk bemærker, "desværre var de Gaulle ikke generalsekretær for PCF!".¹³

Til sin glædelige overraskelse finder de Gaulle tværtimod i PCF sin mest effektive forbundsfælle i kampen for genoprettelsen af den franske stats autoritet. Efter sin hjemvenden fra SU, hvor han havde opholdt sig siden 1939, erklærer Maurice Thorez hen mod slutningen af 1944: "én stat! ét politi! én hær!", og den 21. januar 1945 gør han sig til talsmand for opløsningen af de patriotiske militser.¹⁴

I de tre år, som følger efter befrielsen, deltager PCF i skiftende regeringer, først med de Gaulle og siden uden. Partiet er blevet det største i Frankrig, og det oplever en enorm medlems-tilgang, der kulminerer i 1947 med op mod 1 million. I 1945 foreslår det SFIO en forening af de to partier, men på betingelser, der reelt vil betyde det stalinistiske PCF's totale konsumering af SFIO. Socialisterne afslår da også.

13) Ibid., p. 383.

14) Ibid., p. 385.

De regeringer, som PCF deltager i, er brede nationale samlingsregeringer omfattende PCF, SFIO og MRP,¹⁵ som efter partiets opfattelse sikrer "de bedste betingelser for autoritet og stabilitet". Thorez siger: "Det drejer sig om at genskabe Frankrigs storhed ... og de materielle betingelser for fransk uafhængighed".¹⁶ Den politiske og økonomiske linie, som PCF er fortaler for og som regeringsparti ansvarlig for, er stærkt medvirkende til at genskabe en funktionsdygtig kapitalistisk økonomi i Frankrig. CGT, som nu er tæt knyttet til PCF, opfordrer arbejderne til at danne "patriotiske produktionskomiteer", og folket skal rejse sig i en "kamp for produktionen" - slet og ret. Partiet gør sit bedste for at opretholde arbejdsfreden.

PCF påtager sig desuden - gennem en passivt accepterende/beklagende holdning og under påberåbelse af den "ministerielle solidaritet" - medansvar for den franske kolonipolitik, som i disse år omfatter blodig undertrykkelse af nationale rejsninger i de nordafrikanske kolonier (især i Algier) samt i 1946 begyndelsen på den franske imperialismes krig mod det vietnamesiske folk. I politikken over for det besejrede Tyskland er PCF tilhænger af en meget hård - direkte nationalchauvinistisk - linie.

PCF's linie for Frankrigs storhed og nationale uafhængighed i disse år skal forstås inden for rammerne af accepten af "den store alliance" mellem SU og USA-Storbritannien, som indebar Europas opdeling i en østlig og en vestlig interessesfære. De Moskvatro kp'er i Vesteuropa måtte ikke bringe denne øst-vest forståelse i fare, og skulle derfor begrænse deres aktivitet til kampen for demokrati og sociale reformer og i det hele taget spille en positiv rolle inden for den nationale demokratiske legalitets grænser. I denne reformistiske nationale ramme ser PCF med sympati på de Gaulles forsøg på at styrke Frankrigs selvstændige position over for USA og Storbritannien, bl.a. gennem den fransk-sovjetiske pagt i 1944.

Perspektivet for PCF på langt sigt kan i denne situation være en gradvis erobring af magten gennem fredelige, parlamentariske og demokratiske midler. I et interview i Times den 17/11-1946 er-

15) MRP - gaullistisk orienterede folkerepublikanere.

16) F. Claudin, La crise du mouvement communiste, op.cit., pp. 388-89.

klærer Thorez, at "demokratiets fremgang rundt omkring i verden ... tillader at imødesee andre veje mod socialismen end den som de russiske kommunister har fulgt".¹⁷ I lyset af den store alliances konsekvenser for PCF's nationale linie er der her næppe tale om en egentlig selvstændig teori over for de stalinistiske dogmer,¹⁸ selv om partiet flittigt refererer til denne udtalelse om "en fransk demokratisk vej til socialismen", når det nu om dage skal fremstille den aktuelle linies historiske rødder og påvise eksistensen af selvstændige teoretiske ansatser på dette tidspunkt. Udtalelsen synes snarere at være et udslag af opportunisme en uge efter partiets største valgsejr nogensinde (28,6% af de afgivne stemmer), og er slet ikke udtryk for selvstændige positioner i samme omfang som Togliattis teori om en "italiensk vej" fra 1944.

PCF's linie lider under alle omstændigheder totalt nederlag med Marshall-planens gennemslag i Vesteuropa og den kolde krigs begyndelse. Den 5/5-1947 bliver kommunisterne smidt ud af regeringen og går 15 års isolation imøde.

2.4. Sekterisme og isolation, 1947-62

På det møde mellem 9 kommunistpartier, hvor Kominform bliver dannet i september 1947, må PCF se sig udsat for en skarp kritik fra Jugoslaviens kommunistiske Parti for opportunisme under og efter krigen; for ikke at have sat sig i spidsen for folkerejsningen og kæmpet for socialisme. Men den kritik, der får betydning, kommer fra SUKP, som kritiserer PCF for ikke klart og tidligt nok at have forstået opkomsten af to fjendtlige lejre i verden og for som følge heraf at have gjort sig skyldig i en "regerings-opportunisme" selv efter at være blevet ekskluderet fra trepartiregeringen som følge af pres fra USA.

PCF med Thorez i spidsen foretager herefter en selvkritik og stiller sig ubetinget på de positioner, som Kominform havde vedtaget: "to-lejr teorien" og uforsonlig kamp mod den amerikanske

17) Robert Verdier, PS/PC - une lutte pour l'entente, Paris, 1976, pp. 153-55; se også: Le communisme en France et en Italie, op.cit., p. 93.

18) I årene omkring og umiddelbart efter krigens slutning var SUKP selv tilhænger af en fredelig strategi for overgang til socialismen i Vesteuropa. Jvf. Kai Moltke, Eurokommunismen, København, 1977, pp. 114-15.

imperialisme - og som følge heraf en hård linie over for socialisterne, som "ved deres eftergivenhed letter den amerikanske kapitalismes arbejde".¹⁹ Kommunisterne ser nu sig selv som de eneste virkelige forsvarere for demokratiet og den nationale uafhængighed. Denne vending i den internationale bevægelses og PCF's positioner, som på flere punkter har fællestræk med Komintern-linien før omslaget i 1934, markerer indledningen til en lang "sekterisk" og "stalinistisk" periode, som i alt væsentligt varer helt frem til 1962 - trods afstaliniseringen på SUKP's 20. kongres i 1956! Dens væsentligste karakteristika er: 1. en total og ubetinget opslutning bag SUKP i alle væsentlige spørgsmål i den internationale kommunistiske bevægelse, som i disse år begynder at krakkelere; og 2. en isolering nationalt i den selvvalgte rolle som "protestparti" og som det eneste parti, der udtrykker proletariatets interesser i kampen for kommunisme.

Sammen med SUKP fordømmer PCF titoismen og engagerer sig i en intens udrensningsproces: Etienne Fajon, medlem af politbureauet, erklærer i 1950: "Vi må slå til uden tøven, offentligt og med en grundig politisk forklaring, hver gang vi kan afsløre en titoistisk agent eller en hvilken som helst anden agent i partiet".²⁰ Mod slutningen af 1952 finder der en veritabel stalinproces sted mod Marty og Tillon, begge medlemmer af politbureauet og med en lang og gloriøs fortid i partiet og kommunistbevægelsen. De bliver anklaget for konspiration mod Thorez og for "antisovjetisk nationalisme" og meget andet. Marty bliver udstødt af partiet, Tillon frataget alle tillidsfunktioner og sendt tilbage til basis.

SUKP's 20. kongres i 1956 bliver ikke hos PCF - modsat udviklingen i PCI - udgangspunkt for en begyndende kritisk holdning til SU og grundlag for selvstændige teoretiske og strategiske ansatser. PCF forsikrer sig selv om den begrænsede rækkevidde af kritikken af stalinismen; det drejer sig for PCF ikke om en kritik af fundamentale aspekter af udviklingen i SU.²¹ Ikke om en kritik af den sovjetiske vej til socialismen, som udformningen

19) Ang. Kominform og PCF, se Robert Verdier, op.cit., pp. 167-71.

20) F. Claudin, La crise du mouvement communiste, op.cit., p. 621.

21) J. Fauvet, op.cit., p. 468.

af "en italiensk vej" var indirekte udtryk for. PCF retter en kraftig kritik mod PCI. Og PCF forkaster Togliattis teser om "polycentrisme"; den proletariske internationalisme med SUKP i den ledende rolle fastholdes betingelsesløst. Dette understreger partiet ved samme år at bakke SUKP op ved at kritisere udviklingen i Polen og bifalde SU's intervention i Ungarn. Kommunistiske intellektuelle, som havde protesteret herimod, bliver irettesat offentligt, enkelte bliver ekskluderet fra partiet.

Endelig skal nævnes, at i udviklingen frem mod det sino-sovjetiske brud, som først i 60'erne uigenkaldeligt fører til den internationale kommunistiske bevægelses spaltning, er PCF hele tiden og betingelsesløst på SUKP's side.²² Partiet bekæmper også interne prokinesiske tendenser med dogmatisk håndfasthed og stor ildhu.

Med hensyn til dets placering i det franske samfund befinder partiet sig i sin mest isolerede position omkring den udvikling (Algierkrigen), som bringer de Gaulle tilbage til magten i 1958, og som hermed fører til skabelsen af den 5. republik. PCF var ikke i stand til at vurdere de Gaulles nationale position og opbakning korrekt.²³ Man havde tidligere kaldt de Gaulle fascist, mens han reelt kom til at repræsentere en folkelig national modvægt og sejr over den i Algier og også i Frankrig eksisterende fascisme. Partiet forsvarer nu pludselig den 4. republik, som det ikke havde kæmpet aktivt for siden dens konstituering (modsat PCI's forhold til den italienske republik), og angriber de Gaulles 5. republik med dens stærke præsidentmagt og autoritære træk. (En position, som PCF siden har fastholdt, men man glemmer sit store medansvar for den udvikling, der førte til republikkens dannelse).

Partiets skematik og ideologiske tillukkethed hindrer det i disse år i at opnå tilslutning blandt intellektuelle og blandt de nye sociale lag (mellemlagene), hvis hastige fremvækst er betinget af den franske kapitalismes dynamiske udvikling under de Gaulles ledelse. Der skabes efterhånden store nye grupper både

22) Ibid., pp. 494-96.

23) Ibid., pp. 483-89; se desuden Sydeuropainformation, nr. 16-20, Århus, 1977, pp. 60-63.

til højre og til venstre for partiet. - Mens PCF's medlemstal falder, må partiet såvel ved folkeafstemningen om forfatningen som ved parlamentsvalget i 1958 konstatere, at en stor del af de traditionelle kommunistiske vælgere har støttet de Gaulle og gaullisterne.

2.5. Status

Vi kan konkludere, at i begyndelsen af 60'erne er PCF vel nok Vesteuropas mest stalinistiske, mest ubetinget prosovjetiske, mest dogmatiske og måske også mest isolerede parti (når det drejer sig om større partier). SU er socialismens fædreland og SUKP den internationale bevægelses retmæssige leder. Den sovjetiske model for socialismens opbygning og den sovjetiske strategi for socialismen er almengyldige. Dvs.: alliancer op til den (væbnede) proletariske revolution er primært taktiske.²⁴ Proletariatets diktatur under kommunistpartiets absolutte ledelse og herredømme. Fagforeninger og andre klasseorganisationer underlagt partiet. Sovjetter som nye statsorganer, der ikke har en reelt selvforvaltende og frigørende funktion, men som tværtimod formidler og udfører partiets linie. (Man kunne tilføje: fravær af tendens mod ophævelse af skellet mellem underordnede og ledende funktioner/mellem fysisk og åndeligt arbejde; og fravær af reelle demokratiske rettigheder; og endelig partiets hierarkiske struktur og centralistiske funktionsmåde med fravær af partidemokrati).

En tendentiell frigørelse fra den frivillige underordning under SU og ukritiske overtagelse af sovjetisk ideologi er en forudsætning for, at PCF kan udvikle selvstændige positioner baseret på den franske klassekampssituations karakteristika og dermed få muligheden for at blive en progressiv kraft i kampen for kommunisme.

Først vil jeg se på denne frigørelse, dens omfang og begrænsning, som den er forløbet i 60'erne og op til i dag; og dernæst på den sideløbende udvikling i partiets nationale linie og posi-

24) Den nye sovjetiske position, som indebærer muligheden for en fredelig, parlamentarisk overgang til socialismen i borgerlige demokratier i ly af den fredelige sameksistens, gør, at man må sætte parentes om "væbnet", der ellers er en fast bestanddel af den marxistisk-leninistiske (stalinistiske) dogmatik.

tioner, der fører over Venstreunionens dannelse frem til PCF's 22. kongres i februar 1976.

3. Udviklingen i forholdet til SU

Som det er fremgået, er PCF's historiske bånd til SUKP og SU meget stærke, og udviklingen henimod et mere suverænt fransk parti er følgelig langsom og forsigtig.

Da Khrustjev i oktober 1964 blev sendt ud i kulden, kom det som en overraskelse for PCF. Man var tydeligvis bange for, at SUKP's politiske linie nu skulle blive ændret radikalt; det havde man erfaringer nok for. Men som et tegn på nye tider²⁵ venter man ikke passivt på retningslinier og forklaringer fra Moskva, men offentliggør et communiqué fra politbureauet, hvori man registrerer, at SUKP's ledelse har forpligtet sig på den politiske linie fra partiets 20., 21. og 22. kongresser og på erklæringerne fra de to verdenskongresser i 1957 og 1960. PCF ønsker uden tvivl den moderate afstalinisering (som Khrustjev stod for) og den internationale afspændingspolitik ("fredelige sameksistens") fortsat. Desuden ønsker politbureauet information om omstændighederne og de anvendte metoder omkring Khrustjevs fald(!), og man sender en delegation til Moskva for at blive underrettet.²⁶ Denne vender tilbage beroliget og forsikret om den politiske linies kontinuitet. Men PCF's offentlige markering og aktive fremfærd over for SUKP udtrykker en ændring i forholdet mellem de to partier.

Denne ændring træder frem igen i 1965 i forbindelse med præsidentvalget, hvor PCF støtter François Mitterrands kandidatur. Det sovjetiske nyhedsagentur, TASS, støtter i denne situation indirekte de Gaulle ved at erklære, at en del modstandere af den 5. republik (dvs. først og fremmest kommunister) uden tvivl vil

25) Det skal en passant nævnes, at der netop havde fundet et personskifte sted i partiets ledelse. Maurice Thorez, for hvem SU var det andet fædreland og som personificerede prosovjetismen, var død den 11. juli. Han blev efterfulgt på generalsekretærposten af Waldeck Rochet, som er leder i en periode, hvor partiet begynder at ændre signaler. Han må i 1969 opgave alle sine funktioner i partiet på grund af uhelbredelig sygdom, og ledelsesfunktionerne overtages da af Georges Marchais, som dog først på 20. kongres i december 1972 formelt bliver udnævnt til generalsekretær.

26) Se A. Laurens et T. Pfister, Les nouveaux communistes, Paris, 1973, pp. 114-15.

stemme på ham på grund af "visse positive og realistiske forholdsregler, som den gaullistiske regering tager på det udenrigspolitiske område".²⁷ Der viser sig her en tydelig forskel mellem PCF's linie og Moskvas præferencer. Men ulig tidligere tiders underdanighed mander PCF sig nu op til at protestere imod TASS-erklæringen over for de sovjetiske ledere, og man lægger ikke skjul herpå i forhold til offentligheden.

PCF's frygt for, at lederskiftet i Moskva kunne være udtryk for en nystalinistisk kurs (i PCF var en positiv holdning til afstaliniseringen efterhånden slået igennem), viser sig som tiden går at være begrundet. I stedet for en udvidelse af demokratiske rettigheder og friheder (for så vidt som man kan tale om deres eksistens i SU) synes der snarere at være tale om en "genopdukken af det stalinistiske fænomen". "Undertrykkelse erstatter ofte ideernes kamp, således deportationsdomme til forfattere, filosoffer, kristne eller jøder, som i autoriteternes øjne har gjort sig skyldige i kritik af det ene eller det andet aspekt af det sovjetiske styres funktionsmåde; således internering på psykiatriske hospitaler af "modstandere"...".²⁸ Et af tegnene på nystalinismen er processen i 1966 mod forfatterne Siniavski og Daniel, som får deportationsstraffe for antisovjetisk virksomhed. I stedet for at ignorere disse domme vælger PCF for første gang (i lighed med PCE, mens PCI før havde kritiseret undertrykkelsen i SU) at protestere åbent mod dem (gennem Louis Aragon i PCF's avis L'Humanité) og markerer hermed en brudflade mellem sig og SU på dette område, som siden fra midten af 70'erne skulle blive særdeles grundigt trukket op.

Men før vi når så langt, kommer i august 1968 SU's og fire andre Warszawapagt-landes invasion i Tjekkoslaviet, en begivenhed som kræver en klar og åben stillingtagen fra de vesteuropæiske kp'ers side.

PCF var positivt indstillet over for Pragerforåret, over for forsøget på at udfolde og konkretisere det socialistiske demokrati. "Vi ønsker det tjekkeske kommunistparti ... og dets førstesekre-

27) J. Fauvet, op.cit., p. 529.

28) J. Elleinstein, op.cit., pp. 32-33.

tær, kammerat Dubcek ... stor succes med udførelsen af deres program, som sigter på udfoldelsen af socialismen", erklærer Waldeck Rochet den 19/4-1968.²⁹ Da forholdet mellem SUKP og TKP forværres, udfolder PCF en stor "diplomatisk" aktivitet for at finde en fredelig løsning på krisen. Waldeck Rochet rejser frem og tilbage mellem Moskva og Prag i juli måned. Men forgæves, den 21. august finder invasionen sted.

I lighed med PCI og PCE tager PCF skarpt afstand fra SU's handling. Politbureauet udtrykker straks "sin overraskelse og sin fordømmelse", og heri ligger for første gang i PCF's historie en entydig og væsentlig afstandtagen fra Moskvas hegemoni. Men bruddet bliver ikke så tydeligt og så konsekvent som i PCI's og PCE's tilfælde, dertil er de historiske og ideologiske bånd til SU for stærke. Efter at SUKP har påtvunget TKP en "normalisering" af situationen erklærer PCF's politbureau med tilfredshed, at det "betragter det som positivt, at Moskvaforhandlingerne er endt med en overenskomst. Det (politbureauet) vurderer, at iværksættelsen af denne overenskomst på den ene eller den anden måde kan og skal åbne vejen til en tilbagevenden til en normal situation i Tjekoslovakiet og i det socialistiske fællesskab".³⁰ Samtidig tager man afstand fra den antisovjetiske bølge som invasionen har affødt i Frankrig. PCF's holdning til krisen i den internationale bevægelse er altså først og fremmest præget af forsigtighed og et ønske om at genetablere enheden i bevægelsen, hvor SU tilkendes en afgørende rolle.

Denne holdning præger PCF's indlæg på den internationale konference i Moskva i juni 1969, hvor partiet indtager en langt mindre kritisk og selvstændig holdning end PCI og PCE. Man underskriver slutdokumentet, som ikke eksplicit giver udtryk for muligheden af flere forskellige former for socialisme, uden at formulere udtrykkelige reservationer (som PCE). PCI nægter at underskrive. Waldeck Rochet understreger i sit indlæg nødvendigheden af at kæmpe for enheden i den kommunistiske bevægelse - i hvilken SU spiller en afgørende rolle - på basis af marxismen-leninismen og den proletariske internationalisme; men han præciserer dog

29) Cahiers du Communisme, 8-9, 1968, Paris, 1968, p. 22.

30) Ibid., p. 32.

også nødvendigheden af uafhængighed og lighed og ikke-indblanding i forholdet mellem partierne.³¹ Det sidste er måske især rettet imod den såkaldte Bresjnev-doktrin om "begrænset suverænitet" for lande og partier i forhold til den internationale bevægelse, som blev fremsat på konferencen. PCF dementerer hårdnakket eksistensen af en sådan doktrin, især for at forbedre forholdet til de franske socialister, og opnår efter et møde med SUKP's ledere i juli 1971 et fælles dementi.³²

PCF's holdning i den tjekiske krise gav i øvrigt anledning til skarpe konfrontationer i ledelsen af partiet. I oktober 1968 træder Maurice Thorez' enke, Jeanette Thorez-Vermeersch - som hører til de stærkt prosovjetiske "gammelkommunister" - ud af såvel politbureau som centralkomité i protest mod fordømmelsen af Sovjets invasion.³³ Og i maj 1970 bliver Roger Garaudy, medlem af politbureauet indtil januar samme år, ekskluderet fra partiet. Han var en varm tilhænger af udviklingen i Tjecoslovakiet før SU's invasion og havde anklaget ledelsen omkring Georges Marchais for at have udleveret et referat af samtalerne mellem Waldeck Rochet og Dubcek den 9/7-1968 til den nye prosovjetiske ledelse af TKP. Desuden havde han i forskellige bøger leveret en radikal kritik af Sovjetsamfundet og med udgangspunkt i bl.a. den sociale opstand i maj 1968 i Frankrig beskrevet en fransk socialismemodel, som ligger tæt op ad den i dag - men ikke i 1968-70 - officielle i PCF. Han blev beskyldt for antisovjetisme og revisionisme.³⁴

Det skal nævnes, at PCF i lighed med PCI og PCE i 1971 protesterer mod Leningradprocessen mod nogle jøder, som forsøgte at flygte fra SU, og i 1972 protesterer mod processerne og undertrykkelsen i Tjecoslovakiet.

Men fra sin nye relativt mere selvstændige position forholdt partiet sig trods alt meget prosovjetisk helt frem til 1975 - f.eks. gennem sin støtte til det yderst Moskvatro portugisiske

31) Cahiers du Communisme, 7-8, 1969, Paris, 1969, pp. 78 ff. (dette nr. indeholder konferencens dokumenter samt PCF's indlæg, m.v.).

32) A. Laurens et T. Pfister, op.cit., p. 120.

33) Ibid., p. 118.

34) En omtale af Garaudy's positioner og teorier findes i Kai Moltke, op.cit., pp. 34-42.

kommunistparti under udviklingen i 1974. - I parentes bemærket må partiet atter ved præsidentvalget i 1974 til sin fortrydelse se SU give en diskret støtte til dets hovedmodstander, Valéry Giscard d'Estaing!

Fra slutningen af 1975 tager PCF's markering af afstand over for SU til. Den 15/11-1975 underskriver man en fælleserklæring med PCI³⁵ og tilslutter sig dermed på det programmatisk plan i alt væsentligt den selvstændige italienske linie. Dette bekræftes på partiets 22. kongres i februar 1976, hvor det stalinistisk ladede begreb om proletariatets diktatur forlades - det er reelt et delvist opgør med den officielle sovjetideologi - og en selvstændig fransk vej til socialismen med en stærk understregning af dens demokratiske aspekt defineres. På SUKP's 25. kongres, som finder sted kort tid efter, angriber Bresjnev skarpt PCF's nye positioner, som det deler med PCI og PCE. Der er tale om en åben konfrontation.

Endelig kommer den paneuropæiske kommunistkonference - som det efter flere års tovtrækkeri omsider lykkes at afholde i Østberlin i juni 1976 - til at markere om ikke et brud så dog en tydelig konfrontation mellem de såkaldte eurokommunistiske partier og SU. I konferencens dokument understreges partiernes indbyrdes lighed, uafhængighed, ikke-indblandingen og det frie valg af egne veje til socialismen, altsammen eurokommunistiske principper. Og stik imod den historisk hævdundne accept af SU's interesser forrang understreger G. Marchais, specielt med henblik på SU's støtte til Giscard d'Estaing: "Vi tillader ikke noget som helst skridt, som - under navn af den fredelige sameksistens mellem staterne - skader nytten af den kamp, som vi fører mod storkapitalens magt, for demokrati og socialisme".³⁶ Og generelt bemærker han, at den fredelige sameksistens ikke kan være identisk med en status quo-situation i de kapitalistiske lande.

PCF's nyvundne selvstændighed manifesterer sig konkret i en række spektakulære fordømmelser og protester over undertrykkelsen

35) Fælleserklæringen findes på dansk i: Socialistisk Politik, nr. 3, Århus, 1976, pp. 48-49.

36) F. Claudin, L'eurocommunisme, Paris, 1977, p. 57.

af frihedsrettighederne i SU og østlandene og en sideløbende understregning af, at socialisme er ensbetydende med demokrati og den størst mulige frihed. Disse positioner kommer til udtryk i partibladet L'Humanité. - Man kan nævne: det til PCF knyttede fagforbund CGT's protest over undertrykkelsen af arbejderklassen i Polen i juni 1976; partiets engagement til fordel for systemkritikeren Leonid Pliuchtj, som i 1977 kommer til Paris efter at have været interneret på psykiatrisk hospital i SU; Pierre Juquin's (ck-medlem) deltagelse i oktober 1976 i et møde, hvor man kræver frihed for politiske fanger isåvel SU som f.eks. Chile; PCF-deltagelsen i debatten om en film ("Tilståelsen") som handler om stalinprocesser; indrømmelsen (omsider!) i 1977 af de langvarige fortællelser omkring SUKP's 20. kongres i 1956; støtten til Charta-77 bevægelsen i Tjecoslovakiet; o.a.³⁷

I forhold til PCI fører PCF sig ret så demonstrativt frem i en række af disse sager. Det skyldes formentlig bl.a., at de eurokommunistiske positioner slår så relativt sent igennem i PCF, og at partiet har behov for at markere sit nye ansigt over for den franske offentlighed forud for kommunevalgene i 1977 og valget til nationalforsamlingen i marts 1978.

Man kan konkluderende fastslå, at PCF i dag fremstår som mere uafhængigt af SUKP (eller SU) end nogensinde tidligere. Partiet har fremhævet sin ret til at fastlægge den politiske linie suverænt på basis af klassekampskonjunkturen i Frankrig, og det har på nogle punkter brudt med den sovjetiske ideologi. Det har også givet udtryk for en afstandtagen fra nogle centrale sider af den sovjetiske samfundstype; især det manglende demokrati, den manglende frihed.

På den anden side er der ikke tale om en kritisk analyse af sovjetsystemets væsenskenetegn eller om et tilbundsgående opgør med den sovjetiske samfundstype. Man betragter stadig SU som et i sin grundlæggende struktur socialistisk land. Organiseringen af produktionen betragtes som socialistisk i og med fraværet af privat ejendomsret til produktionsmidlerne. Derimod anses den po-

37) En nærmere omtale af disse og andre begivenheder er at finde i: Kai Moltke, op.cit., pp. 66-85; se også: F. Claudin, L'eurocommunisme, op.cit., pp. 58 ff.

litiske overbygning ikke for at være socialistisk (manglende demokrati); men dette ses blot som en kæmpemæssig skønhedsplet, som skulle kunne fjernes uden et grundlæggende brud med systemet. Heri ligger en afgørende begrænsning i PCF's opfattelse og en modsigelse, da man jo hævder, at socialisme er identisk med demokrati. Opfattelsen bygger på en adskillelse mellem et samfunds økonomiske sfære, som er den grundlæggende, og den politiske sfære. En adskillelse, som er karakteristisk for kapitalismen, men som netop skal ophæves progressivt i den socialistiske overgangsfase til kommunismen.

PCF's frigørelse fra SU's hegemoni forbliver derfor ufuldstændig og uklar, for så vidt som partiet stadig refererer til SU som et socialistisk land, og derfor på forhånd har afskåret sig fra et radikalt teoretisk nybrud. Man befinder sig i en modsigelsesfuld mellemposition.

4. Venstreunionen

Fra omkring 1962 begynder PCF at orientere sig i retning af fælles fodslag med SFIO efter sit langvarige eksil. Som baggrund herfor spiller den sovjetiske teori om den fredelige sameksistens en rolle. I ly af denne fredelige sameksistens skal kommunistpartierne forberede en fredelig og parlamentarisk overgang til socialismen gennem den legale politiske aktivitet i de borgerlige demokratier og inden for rammerne af en folkefrontsstrategi. Dvs. inden for rammerne af en eller anden type union/fælles aktion med de demokratiske kræfter og især med de øvrige venstregrupperinger. Det er underforstået, at kommunistpartiet må være den dominerende politiske kraft ved overgangen til socialismen, som også er overgangen til proletariatets diktatur (i den sovjetiske og østeuropæiske "råds"-udgave). Sammen med monopolkapitalismeteorien, som er kommunistpartiets strukturering af den kapitalistiske virkelighed, har vi her det strategiske udgangspunkt for PCF's venstreenhedsbestræbelser.

Hertil kommer, at den 5. republik i 1962 fik sin endelige form, efter at direkte valg af præsidenten var blevet godkendt ved en folkeafstemning. PCF måtte anerkende republikken som en etableret realitet, og hvis det franske venstre skulle gøre sig

håb om at erobre præsidentposten og/eller et flertal i forsamlingerne, var et minimum af samarbejde uundgåeligt.

I modsætning til de to tidligere allianceperioder, nemlig under Folkefronten og ved krigens slutning, hvor allianceerne mellem de to partier var blevet sluttet på nogle få måneder, så skulle der nu gå en periode på ti år, før PCF og PS (socialistpartiet) den 27. juni 1972 underskriver et fælles regeringsprogram. Og i modsætning til tidligere var der ikke på noget tidspunkt tale om en organisk enhed, en partisammenslutning; det udelukkede de historiske erfaringer.

Samlingsbestræbelserne lettes i det omfang PCF er villig til at frigøre sig fra SUKP's dominans. Og tilsvarende lettes de i det omfang socialisterne er villige til at rykke til venstre og i praksis fjerne sig fra partiets solide klassesamarbejdstradition. I sin bog fra 1973, "Den demokratiske udfordring", skriver Georges Marchais om den "bitre erfaring med klassesamarbejdspolitikken, som socialistpartiet førte gennem et halvt århundrede, og det uanset hvilke valgløfter det gav ved den ene eller anden lejlighed".³⁸ Man kan tilføje, at PCF's politik ikke altid forekommer at have været konsekvent revolutionær ... - Jeg skal kort markere nogle punkter i udviklingen frem mod Venstreunionen i 1972.

Ved parlamentsvalget i 1962 finder der en første tilnærmelse sted gennem et "teknisk" valgsamarbejde, som begge partier vinder mandater ved.³⁹ Efter valget siger Waldeck Rochet på et ek-møde: "Vi gør ikke Frankrigs udtræden af Atlantpagten eller af Fællesmarkedet til absolutte betingelser for vor fælles aktion".⁴⁰

38) Georges Marchais, Le défi démocratique, Paris, 1973, p. 135.

39) Den 5. republiks valgsystem kan karakteriseres som majoritetsvalg i enkeltmandskredse - over to valgogange (som regel to på hinanden følgende søndage). Får en kandidat første gang over 50 pct. af stemmerne, er hun valgt, og anden valggrunde bortfalder. Er det ikke tilfældet, kan der ved anden valggrunde kun stemmes på de to kandidater, der opnåede flest stemmer første gang. Som det ses, begunstiger systemet store partier, og det har derfor betydning, om f.eks. PCF og PS kan enes om at anbefale samme kandidat i anden omgang. - Og i så fald har disciplinen hos partiernes vælgere betydning. ("Fællesprogrammet" vil (ville) i øvrigt instituere et valgsystem, der sikrer proportional repræsentation, som f.eks. i Danmark).

40) Robert Verdier, op.cit., p. 240.

I 1963 og 1964 foregår der en ideologisk debat mellem partierne. Bl.a. berøres spørgsmålet om PCF's holdning til étpartisyndet. Man erklærer, at det må ses som Stalins fejlagtige generalisering af den russiske revolutions specielle omstændigheder; men det fremgår, at man holder fast ved princippet om et forenet arbejderpartis absolutte dominans under socialismen.⁴¹

Ved præsidentvalget i december 1965 sker der en vigtig omgruppering af republikkens politiske kræfter. PCF havde allerede på sin 17. kongres i 1964 gjort sig til talsmand for en union af demokratiske partier og organisationer på basis af et fællesprogram og en fælles kandidat til præsidentvalget. Efter nogen tøven orienterer SFIO sig mod venstre, og resultatet bliver en fælles venstrekandidat - nemlig François Mitterrand fra CIR⁴² - men uden et fælles venstreprogram. Mitterrands kandidatur bakkes op af FGDS,⁴³ PCF og af PSU,⁴⁴ og valgsamarbejdet bliver en succes. I anden valgrunde får F. Mitterrand 45% af stemmerne.

Samlingen af venstrepartierne får sit første kontraktlige udtryk i december 1966, da PCF og FGDS underskriver en overenskomst med henblik på parlamentsvalget i marts 1967. Efter fremskridt ved dette valg for begge grupperinger genoptages diskussionerne om etableringen af et fælles program, som PCF konstant tilskynder til. I februar 1968 præsenteres et nyt fælles dokument, en minimumsplatform.⁴⁵

At samlingen af venstrepartierne og organisationerne kun befinder sig på et forberedende stadium afsløres dog med al ønskelig tydelighed af begivenhederne i maj-juni 1968, hvor de franske

41) Om den ideologiske debat, se: Ibid., pp. 240-44.

42) Convention des institutions républicaines; en samling af republikanske og socialistiske, politiske "klubber".

43) Fédération de la gauche démocrate et socialiste; Føderationen af det demokratiske og socialistiske venstre blev dannet i september 1965 forud for valget og grupperede det radikale parti, SFIO og CIR samt andre "klubber", og Mitterrand blev forbundets præsident. FGDS opløstes i sidste del af 1968 nogle måneder efter begivenhederne i maj samme år. (Først brød de radikale ud, dernæst forlod Mitterrand posten som præsident i november).

44) Parti socialiste unifié; venstresocialistisk parti dannet i 1960 af udbydere fra PCF og SFIO, som især var i opposition til partiernes algierpolitik.

45) Om den fælles platform, se: J. Fauvet, op.cit., pp. 541-42.

venstrepartier viser sig splittede, uforberedte og ude af stand til i fællesskab at give den sociale bevægelse den organisatoriske enhed og styrke og det politiske perspektiv, som var forudsætningerne for at besejre gaullismen og tage et stort skridt i retning af socialismen. Alle betydende partier (også PCF) accepterede en parlamentarisk løsning på "krisen" inden for rammerne af den 5. republiks legalitet, hvilket betød en stor tilbagegang for PCF og FGDS og for venstrebevægelsen som helhed. - Det eneste konkrete resultat for arbejderne blev en god overenskomst (her er ligheden med juni 1936 klar). CGT gik styrket ud af kampene, og PCF fremstillede resultatet af arbejderens kamp som en succes.⁴⁶

Ved præsidentvalget i juni 1969, der fulgte efter de Gaulles tilbagetræden, stod partierne stadig splittede, hvad der førte til en let valgsejr for gaullisterne, dvs. Georges Pompidou. Efter valget begynder det stærkt svækkede SFIO forsigtigt at genoptage dialogen med PCF, som hele tiden presser på for at opnå en venstre-alliance på basis af et fælles regeringsprogram. Der går imidlertid et par år, før partiet føler sig tilstrækkeligt organisatorisk og politisk styrket til at diskutere fællesprogram med PCF. Forud gik fusionen af CIR og SFIO til det socialistparti (PS), som eksisterer i dag. Dette skete midt i juni 1971 på kongressen i Epinay-sur-Seine, og ved samme lejlighed blev François Mitterrand valgt til førstesekretær for partiet.

I PCF havde man umiddelbart efter de nedslående erfaringer i maj-juni 1968 - korrekt - understreget nødvendigheden af en bred samling af det politiske venstre som betingelse for at kunne bekæmpe højreudviklingen effektivt. Denne linie fastholdes stædigt i de næste år, og den udfoldes i det programmatisk manifest, "For et avanceret demokrati, for et socialistisk Frankrig!",⁴⁷ som bliver vedtaget på et ek-møde i Champigny i december 1968, og som PCF endnu i dag refererer til som værende en del af partiets programmatisk grundlag. Dokumentet er udtryk for en ajourføring

46) Jvf. Cahiers du communisme, no. 8-9, 1968, op.cit., pp. 42-54.

47) "Pour une démocratie avancée, pour une France socialiste!" findes i: Cahiers du communisme, no. 1, 1969, Paris, 1969, pp. 120-42.

af partiets positioner, men ikke for en egentlig kursændring på væsentlige punkter.

Partiets traditionelt fjendtlige holdning til de venstreradi-kale grupperinger og tendenser - som i disse år er i stærk vækst - og den totale mangel på en dialog med dem (modsat PCI) træder tydeligt frem i manifestet. Man distancerer sig fra alle grupper til venstre for partiet, som hævdes at "opfatte den socialistiske revolution, overgangen fra kapitalisme til socialisme, som resultatet af en voldelig opstand, der om nødvendigt bliver udført af aktive minoriteter". Heroverfor stiller PCF "en helt anden orientering": "Arbejderklassen, flertallet af folket skal vindes for en socialistisk transformation af samfundet. Det kan kun lade sig gøre ved at overbevise dem om, at det er muligt straks at skille sig af med den aktuelle antidemokratiske magt, og at en gennemgribende ændring af de økonomiske og sociale strukturer er nødvendig".⁴⁸ (For at overbevise folket kan man så henvise til de socialistiske lande, men man undervurderer dog ikke nødvendigheden af massernes kampe). Det er væsentligt, at PCF klart sætter et bevidst folkeflertal som en betingelse for overgangen til socialisme. Samtidig nuancerer partiet sin "klasseanalyse". I overensstemmelse med den udvikling i den kapitalistiske struktur, som længe havde været undervejs, og i overensstemmelse med kamperfaringerne fra maj, tildeles de nye, stærkt voksende mellemlag (tekniske - og til dels ideologiske -) en vigtig rolle som arbejderklassens allierede i kampen for socialismen. Disse mellem-lag udgør en afgørende del af PS's vælgerbasis og af de aktive PS'ere.⁴⁹

På basis af den brede folkelige (antimonopolistiske) alliance går PCF i Champigny-manifestet udtrykkeligt ind for en fransk vej til socialismen. Og man understreger, at PCF "resolut orienterer hele sin aktivitet i retning af at skabe gunstige betingelser for en fredelig overgang til socialismen ..." (min understregning).

Som noget nyt vier man et helt afsnit til at betone socialismens demokratiske karakter og sikringen af alle frihedsrettighederne. Væsenskendetegn ved socialismen er: det ved almindelige

48) Ibid., p. 129.

49) André Granou, Finansborgerskabet ved magten, Århus, 1978, pp. 201-04.

valg fremkomne parlaments suverænitet, fagforeningernes uafhængighed, tanke-, tale-, forsamlings- og organisationsfrihed, såvel som faglige friheder og strejkeret, og endelig tros- og religionsfrihed.⁵⁰ Man understreger, at "vejen til socialisme såvel som Frankrigs demokratiske og nationale genfødsel ikke kan være et enkelt partis værk" og betoner: "Ved overgangen til socialismen og ved dens opbygning kan de bestående demokratiske partier og organisationer, som bekender sig til socialismen og respekten for det nye sociale regimes love, deltage fuldt ud i landets politiske liv og nyde alle forfatningsmæssige rettigheder og friheder".⁵¹

Det må bemærkes, at afhængigheden af den østeuropæiske (og dermed sovjetiske) model endnu er tydelig. Partierne skal bekende sig til socialismen og taget sammen med manifestets understregning af PCF's dominerende rolle (og dets avant-garde position) under proletarietets diktatur (socialismen) betyder det, at man må sætte et stort spørgsmålstejn ved overgangssamfundets reelle demokratiske karakter i denne PCF-version.

Af betydning for forståelsen af det strategiske perspektiv, som PCF placerer sig i med Champigny-manifestet, og som siden da er blevet fastholdt, er den særlige etape i overgangen, som i dokumentet kaldes "une démocratie avancée", og som repræsenterer et selvstændigt demokratisk delmål i kampen for socialisme: "Hovedmålet i den aktuelle etape er og bliver udskiftningen af monopolernes gaullistiske magt med et avanceret politisk og økonomisk demokrati, som åbner vejen til socialismen".⁵²

Det er indholdet af dette avancerede demokrati, som PCF vil udmønte i et fælles regeringsprogram med PS og alle demokratiske kræfter forenet i den bredest mulige alliance. Dets vigtigste bestanddele er en nationalisering af alle banker og af visse nøglesektorer af de store monopoliserede industrier kombineret med en effektiv udvidelse af demokratiet - specielt en demokratisering af "det økonomiske liv". Etableringen af det avancerede demokrati - gennem stemmesedlen og de folkelige massers kampe - vil så skabe "de bedste betingelser for, at majoriteten af vort folk erklære

50) Cahiers du communisme no. 1, 1969, op.cit., pp. 137-38.

51) Ibid., p. 136.

52) Ibid., p. 124.

rer sig gunstigt stemt for den socialistiske transformation af samfundet".

Der er altså tale om et særligt stadium, hvor hovedperspektivet er den antimonopolistiske og den demokratiske kamp, mens kampen for socialismen på dette trin er indirekte eller kun til stede som underforstået. Strategien implicerer en vis adskillelse af den demokratiske og den socialistiske kamp, omend ikke i så udpræget grad som under Folkefronten i 30'erne (hvor det socialistiske perspektiv praktisk talt var fraværende eller yderst abstrakt) og som i perioden 1944-47 (hvor hovedmålet var den selvstændige demokratiske nations genrejsning).

Champigny-manifestet, som også er blevet kaldt Waldeck Rochet's politiske testamente, fremstiller den strategiske linie, som PCF siden har fastholdt. Men - som før nævnt - skulle der gå nogle år før PCF's stædige alliancebestrebelse (vital del af strategien) fører til et resultat. Sidst i 1970 præsenterer PS og PCF en fælleserklæring, som trækker de to partiers egne positioner samt berøringsfladerne op. Den 9/10-1971 vedtager PCF's centralkomité et "program for en demokratisk folkeunionsregering", som Georges Marchais i et forord præsenterer som et forhandlingsoplæg til "et veritabelt fælles regeringsprogram".⁵³ Og endelig, den 27/6-1972 underskriver PS og PCF det fælles regeringsprogram. Kort efter tilslutter mindretallet i det radikale parti⁵⁴ sig programmet, Venstreunionen er en realitet.

Med løsrivelsen af PS fra det centrumsorienterede klassesamarbejde har PCF nået et vigtigt strategisk delmål. Men PCF's ledelse⁵⁵ er sig fuldt bevidst, at "Unionen er en kamp". Det er

53) Changer de cap. Programme pour un gouvernement démocratique d'union populaire, Paris, 1971, p. 26.

54) Denne venstretendens i det radikale parti danner i 1973 MRG (Mouvement des radicaux de gauche), de venstreradikales bevægelse under Robert Fabres ledelse.

55) Der kan være grund til at gøre opmærksom på, at når jeg i det foregående har talt om "PCF" og "partiet", så dækker disse betegnelser i virkeligheden som oftest en ganske lille kerne af personer i den stærkt centraliserede organisations ledelse. Forholdet mellem partiets medlemmer og dets ledelse, hele spørgsmålet om partidemokratiet kommer jeg ikke nærmere ind på (se dog afsnit 5), men det er selvsagt meget centralt, når man skal vurdere det konkrete indhold af partiets socialismeopfattelse, af partiets forhold til massernes selvstændige organisering og kamp.

titlen på en bog, som partiet udsender i juli 1975, og i hvilken offentligheden (og partiets basis) for første gang får kendskab til den rapport, som Georges Marchais aflagde for centralkomiteen den 29/6-1972 for at redegøre for og anbefale fællesprogrammets ratifikation i partiet. (Af taktiske grunde hemmeligholdtes rapporten i 1972). Heri hedder det: "Det socialistiske parti repræsenterer den reformistiske socialdemokratiske strømning i sin organiserede form, sådan som historien har udformet den i vort land. Hinsides dens reelle vilje eller ej til at fremme sociale og demokratiske reformer, er (forbliver) dens permanente træk: frygten for at arbejderklassen og masserne sætter sig i bevægelse, betænkeligheden ved klassekamp over for storkapitalen, tendensen til et kompromis med denne og til klassesamarbejde".⁵⁶ På baggrund heraf må PCF, samtidig med at det aktivt fremmer samarbejdet med PS, nødvendigvis sikre en "permanent bekræftelse af partiets egne positioner, af dets uafhængighed og sikre en styrkelse af dets indflydelse og af dets organisation".⁵⁷ Altså: kun via et stærkt PCF kan Vestreunionen realisere intentionerne i fællesprogrammet, hvad der i PCF's fortolkning er ensbetydende med etableringen af et avanceret demokrati.

Konkrete uenigheder om fortolkningen af fællesprogrammet (uenigheder, der udtrykker partiernes forskellige strategi og politiske mål) kommer frem ved forskellige lejligheder op gennem 70'erne. Det gælder især formålet med og omfanget af nationaliseringerne; EF-politikken (PCF forholder sig reserveret over for den europæiske integration i modsætning til PCI); spørgsmålet om forsvaret og Frankrigs placering i Atlantpagten; og forholdet mellem præsidentmagten og parlamentet/regeringen i den 5. republik.⁵⁸

I takt med, at styrkeforholdet i Venstreunionen forskydes til fordel for PS, bliver den politiske (og strategiske) uenighed mere og mere tungtvejende for PCF, som på den ene side har en klar interesse i at opretholde og styrke venstreenheden, men som på den anden side ikke kan acceptere en udvikling, der tendentielt tildele partiet rollen som støtteparti for PS' socialdemokratiske

56) Etienne Fajon, L'union est un combat, Paris, 1975, p. 117.

57) Ibid., pp. 125-26.

58) En del af disse spørgsmål er fremstillet i A. Granou, op.cit., pp. 201-09.

politik. PCF's dilemma tilspidises omkring forhandlingerne om reaktualiseringen af regeringsprogrammet forud for parlamentsvalget i marts 1978, hvor partiet må sikre sig afgørende politiske garantier som modvægt mod PS' voksende styrke. Resultatet bliver unionens (midlertidige?) sammenbrud den 22/9-1977 (jvf. den efterfølgende artikel).

Jeg skal ikke her komme nærmere ind på Venstreunionens konkrete udvikling, men blot fastholde dens betydning som et afgørende led i PCF's udformning af en selvstændig national vej til socialismen, dens strategiske placering "i den demokratiske vej til socialismen", som bliver kodificeret på den 22. kongres i februar 1976.⁵⁹ Denne kongres vil jeg her tilsidst koncentrere mig om.

5. PCF's 22. kongres

Den 22. kongres' vedtagelser er blevet opfattet som en endegyldig programmatisk bekendelse til de eurokommunistiske positioner fra PCF's side og som en udtrykkelig udfoldelse af en specifik fransk vej til socialismen. Sådan opfatter partiet tydeligvis selv forholdet.

Jeg vil koncentrere mig om at fremstille tre centrale områder, som involverer helheden af PCF's aktuelle positioner, nemlig: strategien, spørgsmålet om proletarietets diktatur, og socialismeopfattelsen. I hvilket omfang er der på disse områder tale om udformningen af selvstændige (nationale) positioner, som betegner en udvikling i forhold til partiets traditionelle positioner præget af navlestrengen til den internationale bevægelse (og SUKP i særdeleshed)? Desuden vil jeg kort berøre dele af den kritik, der er blevet formuleret af Etienne Balibar og af Louis Althusser.

5.1. Strategien

Som nævnt fik PCF's aktuelle strategi sin første udformning i Champigny-manifestet. "Den demokratiske vej til socialismen", som

59) Det skal anføres, at PCF i dag kraftigt understreger, at "vi har ikke skiftet strategi. Unionen forbliver vor strategi". Det gælder om at gøre unionen "mere solid", fordi "det lykkedes socialisterne at slå den i stykker" i september 1977. - Jvf. udtalelser af Marchais, citeret i Le Monde, den 19/8-1978.

beskrives i Dokumentet fra den 22. kongres,⁶⁰ fastholder de centrale træk. For at det skal lykkes "at bygge det nye samfund" kræves en "aktiv deltagelse fra et overvældende flertal" af befolkningen. Overgangens (og socialismens) ufravigelige demokratiske karakter betones, og dette kraftigere end i Champigny-manifestet. I Dokumentet hedder det således: "I hver etape af opbygningen af det nye samfund er betingelsen for fortsættelsen af de iværksatte forandringer befolkningens samtykke ved almindelige valg. Alle partier skal respektere valgets dom.... Intet parti kan dominere staten eller identificere sig med den". Og staten skal være "demokratisk i sin opbygning og sin funktionsmåde".⁶¹ Partiet bekender sig således til et flerpartisystem indbefattende oppositionspartier (d.v.s. uden de tidligere reservationer) og til "alternance", demokratisk skiften mellem eventuelle forskellige majoriteter; principper, som Marchais allerede i 1973 havde fastslået.⁶²

PCF har nu udtrykkeligt placeret sig inden for rammerne af en fredelig overgang til socialismen, som er en central forudsætning for, at den demokratiske, parlamentarisk orienterede strategi kan lykkes. I 1968 havde man udtrykt følgende reservation: "... hvis de udbytende klasser tager deres tilflugt til voldsanvendelse mod folket, er arbejderklassen naturligvis nødt til at imødesee overgangen til socialismen gennem ikke-fredelige midler".⁶³ I 1976 vurderer man, at de specielle betingelser, der gælder for "vor epoke og vort land", skaber absolut gunstige betingelser for en fredelig overgang.⁶⁴

60) Dette dokument: "Ce que veulent les communistes pour la France", findes i Cahiers du communisme, no 2-3, 1976, Paris, 1976, pp. 361-86. I samme nummer findes Georges Marchais' rapport til kongressen, pp. 12-72, samt talrige indlæg fra delegerede om forskellige sider af partiets politik (pp. 76-343).

61) Ibid., pp. 376-77.

62) Marchais, op.cit., pp. 116-18 og p. 125.

63) Cahiers du communisme, no 1, 1969, op.cit., p. 121 (Champigny).

64) Med hensyn til erfaringerne fra den chilenske udvikling siger Marchais i sin rapport, at "disse begivenheder viser også, at reaktionen ikke kunne og ikke kan anvende vold under alle betingelser, men kun på basis af et politisk styrkeforhold, som forskydes til dens gunst", Cahiers du communisme, no 2-3, 1976, op.cit., pp. 46-47; (min understregning). D.v.s. at man ser bort fra muligheden af militærkup og lignende i situationer, hvor borgerskaber kæm-

(noten forts. næste side)

22. kongres fastholder de to etaper i overgangen, som blev udformet i Champigny: 1. Den demokratiske og antimonopolistiske etape med avanceret demokrati (nationaliseringer af et vist omfang, udvidelse af demokratiet). For at realisere dette første led er de bredest mulige antimonopolistiske og demokratiske alliancer nødvendige (Venstreunionen med dens regeringsprogram er (var?) et skridt i denne retning). 2. Den socialistiske etape, hvor "nationaliseringerne udstrækkes til alle de store kapitalistiske grupper inden for produktion, handel og service".⁶⁵ Overgangen til socialismen bliver mulig, fordi det avancerede demokrati har skabt en afgørende ændring i styrkeforholdet mellem klasserne til fordel for de progressive kræfter og tilvejebragt det nødvendige bevidste befolkningsflertal.

Der er ikke tale om et egentligt brud, en tydelig omvæltning af magtforholdene i samfundet ved overgangen fra den antimonopolistiske etape til den socialistiske, men om en stadig udvidelse af det økonomiske grundlag for den folkelige magt og en progressiv udvidelse af demokratiet. En glidende, tendentielt harmonisk overgang.⁶⁶

PCF's aktuelle strategi - hvis væsentlige træk her er kort sammenfattet - må siges at markere det foreløbige maksimum af selvstændige ansatser fra partiets side på dette område. Det teoretiske grundlag er ganske vist stadig den sovjetiske teori om den fredelige sameksistens og teorien om statsmonopolkapitalismen, men på denne basis har man defineret en eksplicit demokratisk strategi, der forudsætter en ubetinget kamp for et stadig mere reelt demokrati, og som tilmed indeholder udtrykkelige garantier

(note forts.)

per på liv og død for sit klasseherredømme. Det forekommer at være en letsindig holdning, som i givet tilfælde kan føre til et katastrofalt nederlag for arbejderklassen.

Chile-erfaringerne begrundes i øvrigt (og korrekt) for PCF som for PCI nødvendigheden af at mobilisere en stor majoritet af folket på et demokratisk grundlag.

65) Ibid., p. 376.

66) Betingelserne for, at man kan tale om socialisme, fremstilles således i Dokumentet: "Uden dette sociale eje af de store produktions- og handelsmidler, uden denne politiske magt for (løn)arbejderne - blandt hvilke arbejderklassen er den afgørende kraft - er socialismen ikke opnået", Ibid., p. 377.

for alle individuelle og kollektive frihedsrettigheder. På det programmatisk plan er der derfor virkelig tale om en specifik fransk (- eller fælles eurokommunistisk) vej til socialismen, som ikke leder tanken hen på de totalitære étpartistater i østblokken.

Jeg vil lige antyde et par spørgsmål, som PCF's strategi kan give anledning til at rejse.⁶⁷

Det første problem angår de sociale alliancer mellem forskellige klasser og sociale lag, som strategien bygger på. I overensstemmelse med stamokap-teorien indskrænkes klassefjenden til en lille håndfuld monopolister og deres håndlangere (PCF taler om 600.000 personer tilhørende storbourgeoisiet). Over for denne beskeden gruppe står så at sige hele den franske befolkning, som har en objektiv interesse i at befri sig fra monopolkapitalisternes udbytning. Det gælder blot om at overbevise bønderne, småborgerskabet, alle kategorier af mellemlagene og selv mellemstore kapitalister om, at det er i deres interesse at alliere sig med arbejderne.

Jeg skal ikke komme ind på "klasseanalysens" grundlæggende fejlagtighed, men blot konstatere dens alliancemæssige konsekvenser. Disse er, at alliancerne ikke defineres ud fra arbejderklassens standpunkt og interesser, ikke ud fra en socialistisk-kommunistisk position, men ud fra en bred antimonopolistisk position, der giver garantier til bønder og småborgere om deres interesser ukrænkelighed selv under socialismen.⁶⁸ Denne tendens til at harmonisere interesserne og opbygge alliancerne på grundlag af et kompromis mellem de forskellige klasser - et kompromis, som man vel at mærke forestiller sig er holdbart - betyder, at man ik-

67) M.h.t. disse spørgsmål og andre problemer i PCF's aktuelle linie, vil jeg henviser til et par små bøger af Louis Althusser, marxistisk teoretiker og medlem af PCF. Disse indeholder en fremragende kritik af centrale sider af PCF's teori og praksis. Det drejer sig om: 22ème congrès, Paris, 1977; og Ce qui ne peut plus durer dans le parti communiste, Paris, 1978.

68) "Denne afgørende forandring (socialismen) ... respekterer desuden i vort land eksistensen af en økonomisk sektor funderet på den lille håndværks-, handels- og industrimæssige private ejendom og familielandbrugene, som tilsammen på en række områder tillader en bedre tilfredsstillelse af behovene", Cahiers du communisme, no 2-3, 1976, op.cit., p. 376.

ke tager udgangspunkt i de reelle modsætninger, men i stedet til-dækker dem. Derved svækkes alliancernes stabilitet og styrke, og grundlaget lægges for senere modsætninger og kampe, som man vil stå uforberedt overfor.

Det andet spørgsmål, strategien giver anledning til at rejse, er spørgsmålet om, hvilken plads massernes selvstændige initiativer og kampe har inden for dens rammer. "Den demokratiske vej til socialismen" lægger i PCF's udformning en afgørende vægt på den gradvise "legale" omformning af samfundet gennem det ved almindelige valg fremkomne parlamentariske flertals lovgivningsmæssige initiativer og regeringens aktivitet. Man prioriterer aktiviteten i statsapparatet højt. Denne tilgang indebærer tendentielt en underordning af massernes initiativ under de mål, som til enhver tid fastsættes på basis af den parlamentariske strategi. PCF's historie giver flere eksempler på en indordning af massernes kampe under en given overordnet prioritering fra partiets side. Og selve partiets funktionsmåde, forholdet mellem medlemmerne og partiledelsen, er udtryk for den samme tendens til at udelukke "basis" fra det afgørende initiativ.

Den rolle, som PCF's strategi tildeler masserne, er selvsagt afgørende for karakteren af det samfund, som er strategiens konsekvens. Hvis det ikke lykkes at skabe en levende vekselvirkning mellem partiet og arbejderne og de folkelige massers selvstændige initiativer, som er det progressive, frigørende element i kampen for et kommunistisk samfund, så vil PCF uvægerligt på et eller andet tidspunkt blive en hindring for realiseringen af det-te samfund.

Dokumentet fra 22. kongres understreger ganske vist nødvendigheden af massernes kampe; men der er en tendens til at forstå dem inden for rammerne af det demokratiske parlamentariske perspektiv.

Som noget nyt har 22. kongres indført parolen "Det franske folks union". Den skal omfatte alle progressive grupper og lag, alle "kvinder og mænd, som har interesse i forandringen". "Det franske folks union er de folkelige masser, som tager deres sag i egne hænder og sammen kæmper for dens sejr".⁶⁹ Man kan med Althusser håbe, at denne parole signalerer en ny og frugtbar hold-

69) Ibid., p. 382.

ning til masserne, og frygte, at den blot er en taktisk bestemt talemåde, der skal forøge partiets vælgeropbakning.⁷⁰

5.2. Spørgsmålet om proletariatets diktatur

Med nogen forsinkelse i forhold til PCI og PCE beslutter PCF's 22. kongres at "forlade" begrebet om proletariatets diktatur.⁷¹ Reelt er det et udtryk for, at man ønsker at distancere sig fra det teoretiske og praktiske indhold, som begrebet har fået gennem SUKP's anvendelse af det. Det er en demonstration af PCF's voksende selvstændige position i forhold til SUKP's intentioner i retning af at spille en ledende rolle i den internationale kommunistiske bevægelse og en afstandtagen fra det totalitære, stalinistiske aspekt af den sovjetiske samfundstype. Så vidt, så godt.

Men af to forskellige grunde er opgøret modsigelsesfuldt. For det første, fordi det ikke bliver præsenteret som et sådant opgør. Det fremgår kun indirekte, og det svækker naturligvis kraften af det. For det andet: selv om man udtrykkeligt havde sagt, at der var tale om et opgør med den stalinistiske praksis og Sovjetsamfundets udemokratiske karakter, så er det problematisk at ofre et marxistisk begreb på dette opgørs alter. Som Althusser skriver: "Man kan "forlade"proletariatets diktatur: man genfinder det så snart man taler om staten og om socialismen".⁷²

I sin rapport til kongressen siger Marchais: "Hvis "proletariatets diktatur" ikke figurerer i dokumentforslaget som betegnelse på den politiske magt i det socialistiske Frankrig, som vi kæmper for, så er det fordi det ikke dækker virkeligheden i vores politik, virkeligheden i det, som vi foreslår landet".⁷³ Han

70) Se: Louis Althusser, 22ème congrès, op.cit., pp. 35-39.

71) Det er i øvrigt værd at bemærke, at denne beslutning blev truffet hen over hovedet på partiets medlemmer og praktisk talt uden en forudgående debat, samtidig med, at G. Marchais op til 22. kongres opfordrede til, at man i modsætning til traditionen i PCF måtte få en virkelig debat omkring kongressens spørgsmål.

72) Louis Althusser, 22ème congrès, op.cit., p. 33.
I øvrige må henvises til Etienne Balibar, Sur la dictature du prolétariat, Paris, 1976. I denne bog udfoldes en fundamental kritik af den 22. kongres' beslutning om at opgive dette begreb. Balibar er ligesom Althusser medlem af PCF.

73) Cahiers du communisme, no 2-3, 1976, op.cit., p. 44.

fortsætter med at sige, at ordet "diktatur" automatisk får en til at tænke på fascistiske regimer (såsom Hitlers, Mussolinis, Salazars og Francos); men det fatale ord bringer ikke Stalin frem i Marchais associationsverden! - Ingen hentydning til Sovjet. Med hensyn til ordet "proletariatet", så er dette begreb for snævert for PCF. Det repræsenterer arbejderklassens kerne, men ikke den store folkemajoritet, som skal udøve magten under socialismen.

Over for proletariatets diktatur, for PCF udtryk for en minoritets gribelse og udøvelse af magten gennem voldelige og udemokratiske metoder, "en nødvendighed under betingelserne i Rusland i 1917", stiller PCF nu den demokratiske vej til socialismen, som er blevet mulig på grund af de aktuelle gunstige betingelser. D.v.s. proletariatets diktatur modstilles en strategi, der bygger på et folkeflertal og en fredelig demokratisk overgang. Men denne modstilling er falsk, for så vidt som proletariatets diktatur overhovedet ikke er en strategi for overgangen til socialismen. Begrebet udtrykker, at proletariatet som klasse besidder statsmagten under den socialistiske overgang til kommunismen og fra denne position konsekvent kæmper for det kommunistiske samfund og mod enhver form for undertrykkelse og udbytning. Proletariatets diktatur er identisk med socialismen, med den proletariske statsmagt, og rummer ingen modsætning til "overvældende folkeflertal", "fredelig overgang" og "demokratisk vej til socialismen". Det indebærer den mest konsekvente form for demokrati, den mest konsekvente kamp mod enhver form for klasses diktatur og statsmagt, d.v.s. det indebærer sin egen ophævelse. For en kommunist er det derfor helt absurd at "opgive" begrebet. Det er en integreret og vital del af den marxistiske teori.

Etienne Balibar, hvis bog (se note 72) er et forsøg på at genindsætte begrebet på dets centrale plads i kommunistisk teori og påvise dets vitale betydning for kommunistisk praksis, fremhæver, at det ikke for ham drejer sig om den rettroendes forsvar for et dogme. Det drejer sig derimod om, at PCF ved at give afkald på at anvende dette begreb giver afkald på muligheden for teoretisk klarhed og konsistens og dermed tendentielt åbner for en uafvendelig reformistisk praksis. Partiets sårbarhed over for den borgerlige ideologis permanente angreb øges. Over for en "opgivelse" af begrebet kan man stille et reelt og dybtgående teore-

tisk og praktisk opgør med SU (SU er ikke socialistisk, stalinismen har intet med proletarietets diktatur at gøre) forbundet med en generobring af den revolutionære marxistiske teori som et kampmiddel for arbejderklassen til brug i dens konkrete kamp mod kapitalismen og for kommunismen.

5.3. PCF's socialismeopfattelse

Med degraderingen af proletarietets diktatur til en speciel "voie de passage au socialisme",⁷⁴ en specifik strategi (som forkastes til fordel for en demokratisk ditto) forstærkes tendensen hos PCF til en tydelig afsvækkelse af socialismens karakter af at være en fase med klassekampe, store samfundsmæssige brydninger og modsætninger: den fase, hvor proletariet, fordi det har statsmagten, er i stand til at føre en konsekvent kamp mod alle de kapitalistiske udbytnings- og undertrykkelsesformer og for det radikale kommunistiske mål. Hertil kommer, at det er yderst sjældent, at PCF overhovedet benytter sig af termen "kommunisme". I stedet synes partiet længe at have haft en tendens til at opfatte socialismen som endemålet. Det gælder om at opbygge det socialistiske samfund, og man synes at opfatte denne opbygning mest som en neutral opgave, som det store befolkningsflertal giver sig i kast med på basis af de givne nationale forudsætninger og under det kommunistiske partiers "ledende indflydelse". Man kan måske udtrykke PCF's opfattelse af socialismen som redueringen af det radikale kommunistiske mål til en art socialistisk velfærdssamfund med alle demokratiske rettigheder samt frihedsrettighederne omhyggeligt kodificeret i forfatningen.

Det manglende kommunistiske perspektiv kommer bl.a. til udtryk som en tendens til: - at undervurdere dialektikken og modsætningsforholdet mellem det proletariske (eller socialistiske) statsapparat og massernes selvstændige kampe (som er erobringen af friheden i praksis); - at erstatte opbygningen af et proletarisk statsapparat med en demokratisering og decentralisering af det borgerlige statsapparat; - ikke at placere sig i perspektivet om statens overflødigsgørelse/bortdøen; - at opfatte "demokratiseringen af hele det nationale liv" som et mål i sig selv.⁷⁵

74) "Overgangsmåde (eller -vej) til socialismen"

75) Noten står på næste side.

Med til billedet af PCF's socialismeopfattelse hører, at den bygger på grundlæggende træk fra den sovjetiske socialismemodell. I SUKP-versionen er socialismens afgørende træk overgangen fra privatejendom til kollektiv eller statslig ejendom, mens de kommunistiske mål: lønarbejdets ophævelse, den kapitalistiske arbejdsdelings ophævelse, reduceringen af den nødvendige arbejdstid til et minimum, m.m. som er betingelserne for menneskets frie udfoldelse, fortaber sig i det fjerne. I stedet er produktivkræfternes udvikling og produktionens konstante forøgelse de overordnede mål. Denne manglende radikale ændring af økonomien og fraværet af en ophævelse af adskillelsen mellem politik og økonomi findes også i PCF's socialismeforståelse.

PCF henviser da også stadig til socialismens store resultater i SU. Således siger Marchais på 22. kongres: "Det er socialismen, som i Sovjetunionen har realiseret det enorme historiske fremskridt, som konstitueres af fjernelsen af udbytningen af mennesket; udformningen af en mægtig økonomi, som udvikler sig uden krise, uden arbejdsløshed og uden galoperende prisstigninger; en betragtelig fremgang i leveniveauet; arbejdernes adgang til ansvar; virksomhedsdemokrati; lige chancer; udbredelse af kulturen til hele samfundet".⁷⁶

Langt fra at have brudt med den sovjetiske socialismeopfattelse er PCF stadig dybt præget af den. Det må dog også understreges, at partiets distanceren sig fra det sovjetiske statsapparats specielt totalitære og undertrykkende aspekt og fremhævelsen heroverfor af det socialistiske demokrati trods alt er væsentlige fremskridt. - Men afgjort ikke udtryk for noget brud med den sovjetiske socialisme.

75) (fra forrige side) Det socialistiske demokrati er ikke et mål i sig selv. Dets mission er fuldført og det mister derfor sin eksistensberettigelse, når klasseudsættningerne er endeligt ophævet i og med realiseringen af det klasseløse kommunistiske samfund. Så længe klasserne stadig eksisterer, er det socialistiske demokrati (kampen for lighed) nødvendigt. - I øvrigt trænger problemet om demokratiets konkrete former under socialismen sig på. PCF udtaler sig ikke klart om forholdet mellem det repræsentative parlamentariske demokrati, som man går ind for, og formerne for direkte-/ basis-/ rådsdemokrati. Der er al mulig grund til at rejse dette spørgsmål som et åbent problem.

76) Cahiers du communisme, no 2-3, 1976, op.cit., p. 63.

6. Konklusioner og perspektiver

Som det er fremgået, var PCF i meget lang tid tro mod sit udgangspunkt i den russiske revolution, sin rolle som den franske sektion af den Kommunistiske Internationale. Selv efter opløsningen af Komintern i 1943, efter Kominforms opløsning og efter, at den internationale kommunistiske bevægelse begyndte at gå op i fugerne, forblev PCF den trofaste forsvarer for SU.

Dette internationale udgangspunkt for partiets politiske linie gav anledning til enorme kovendinger i den nationale politik, når signalerne fra Moskva ændredes. Fra isolation under Kominterns sekteriske periode til Folkefrontspolitikken; isolation og illegalitet som følge af den tysk-sovjetiske ikke-angrebs- og venskabspagt; kraftig ekspansion og indflydelse under krigen og umiddelbart efter; isolation og sekterisme igen under den kolde krig. PCF fulgte trofast i hælene på SUKP.

Afstaliniseringen og den fredelige sameksistenspolitik skabte betingelserne for en ny åbning og for indledningen af en vis nationalt funderet linie - i overensstemmelse med SUKP. Men i løbet af 60'erne begynder denne nationale linie at slå rødder, sådan at PCF i stigende grad orienterer sig ud fra sin placering i den franske virkelighed, dog ikke uden tøven og tilbageslag. Partiet ønsker ikke nogen konfrontation med SUKP. Det viser udviklingen i 1968 omkring Tjekoslovakiet tydeligt. - Manifesteringen af en selvstændig status bliver dog en nødvendighed, når SU's politik kommer i et direkte modsætningsforhold til PCF's venstreenhedslinie, som f.eks. ved de franske præsidentvalg, og partiets samarbejde med det ikke-kommunistiske venstre er for en stor del betinget af dets vilje til at demonstrere en autonom position i forhold til SUKP og den internationale bevægelse.

Ikke før efter midten af 70'erne kommer det for alvor til åbne konfrontationer mellem PCF og SUKP, samtidig med at partiet knytter sig tættere til PCI. Fra nu af markerer partiet på demonstrativ måde sin selvstændige position. Det gør alt for at fremstille sig som et demokratisk parti i franske farver. Men det bryder ikke sine solidariske forbindelser med SUKP; dette gør partiet selv grundigt opmærksom på. "Tværtimod søger vi at udvikle dem og med fasthed at bekæmpe antisovjetismen, den løgn og bagvaskelse som de socialistiske lande permanent er udsat for", siger G. Mar-

chais på den 22. kongres.⁷⁷ Og siden da har han også søgt at bekræfte solidariteten med SU, der blot også indbefatter en solidarisk kritik.

PCF har altså frigjort sig fra SUKP's og SU's hegemoni i den forstand, at partiet hævder og praktiserer sin ret til at fastlægge sin politiske linie og sin strategi selvstændigt, kun på basis af den franske virkeligheds betingelser i videste betydning. Forholdet mellem de kommunistiske partier i den internationale kommunistiske bevægelse skal være kendetegnet ved "gensidig solidaritet" og indbyrdes uafhængighed og lighed.

Men denne frigørelse fra den internationale tvang, nyorienteringen ud fra den franske klassekampssituation er selvsagt ikke ensbetydende med et opgør med partiets historiske arvegods fra den internationale bevægelse og SUKP. Og som det er fremgået af artiklen, er der for PCF's vedkommende ikke tale om noget dybtgående opgør med sovjetideologien. "Opgivelsen" af proletariatets diktatur er et angreb på et sovjetisk dogme og på et aspekt af SU's statsapparat (men som sådant et modsætningsfuldt skridt). Dette skridt er den logiske pendant til forstærkelsen af PCF's demokratiske positioner. PCF's ubetingede bekendelse til demokratiske fremgangsmåder, understregningen af socialismens demokratiske indhold og følgelig opgivelsen af det kommunistiske partis tendentielle monopol på magten under socialismen er partiets største selvstændige ideologiske skridt til dato. Og samtidig det skridt, der stiller det på linie med de øvrige eurokommunistiske partier. Accentueringen af demokratiet sætter et selvstændigt præg på PCF's strategi og socialismeopfattelse; men både strategi og socialismeopfattelse er derudover afgørende bestemt af partiets traditionelle tilknytning til SUKP.

En fortsat udvikling af selvstændige teoretiske og strategiske positioner er derfor med nødvendighed forbundet med en substantiel uddybelse af kritikken af den sovjetiske samfundstype og af opgøret med sovjetideologien. PCF's kritik af den sovjetiske samfundstype har - som jeg har argumenteret for - ikke en fundamental karakter. Partiet må åbent erkende, at SU ikke er socialistisk for at kunne tage et afgørende kvalitativt skridt fremad.

77) Ibid., p. 63.

En udvikling af kritikken af SU og SUKP-ideologien vil samtidig være en kritik af PCF's egen historie; og en sådan kritisk selvfremsstilling må naturligvis etableres sideløbende med en eventuel kritik af SU. Foreløbig har PCF kun taget nogle beskedne skridt i den retning, især omkring partiets rolle og holdning ved SUKP's 20. kongres.⁷⁸

PCF er ikke et revolutionært parti, men det er efter min mening endnu for tidligt at stemple det som et i bund og grund reformistisk parti.

Skal det udvikle sig mod venstre, er det ud over det nævnte ufravigelige opgør med Sovjet nødvendigt, at det beviser sit demokratiske sindelag i praksis. D.v.s.:⁷⁹ en kritik og en reform af partiets interne organisation og dets funktionsmåde, som kan skabe betingelserne for en demokratisk debat, en afgørende ændring af forholdet ledelse-medlemmer og en åbning ud mod samfundet. Det sidste vil sige: en ny holdning til masserne, således at partiet reelt støtter massernes selvstændige initiativer på deres egne betingelser og indgår i en åben dialog med dem. (En dialog er også stærkt tiltrængt i forhold til venstregrupperne - "l'extrême gauche").

På basis af en konkret analyse af klassekampssituationen må PCF endvidere redefinere sin alliancestrategi, sådan at den tager udgangspunkt i de reelle modsætninger - både i basis og mellem partierne. Det er betingelsen for at skabe en holdbar og stærk alliance, der omsider kan ændre styrkeforholdet til fordel for de folkelige masser og arbejderne.

Hvis PCF er i stand til at orientere sin praksis efter disse retningslinier, vil det udvikle sig til et revolutionært masseparti. Men som situationen tegner sig i øjeblikket, synes chancerne herfor ikke de allerstørste. Det vil kræve et kraftigt pres fra partiets basis og også udefra og sikkert udskiftning af den aktuelle lederklike, som efter valget i marts 1978 har vist sig meget utilbøjelig til at indgå i en åben debat om PCF's presserende problemer.

78) Se: Kai Moltke, op.cit., pp. 73-79.

79) Angående nogle af disse punkter, se: Louis Althusser, Ce qui ne peut plus durer dans le parti communiste, op.cit., pp. 122-24.